

A stylized world map composed of white dots on a red background. The dots are arranged in a grid pattern, with the density of the dots varying to create the shape of the continents. The map is centered on the Atlantic Ocean.

บทความพิเศษ

ปรัชญาแนวคิด เชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง กับการกำกับดูแลผังรายการ และเนื้อหารายการ

กสทช. พลโท ดร. พิระพงษ์ มานะกิจ *

สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

บทกรณีนำ

คนส่วนใหญ่มักจะแสดงความคิด ความเห็น หรือความเชื่อต่อปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในแต่ละวันไปตามความเคยชินจากประสบการณ์ที่สั่งสมมาตั้งแต่ในอดีต ประสบการณ์เหล่านี้อาจเกิดจากการเลี้ยงดูในครอบครัว การเรียนในระบบโรงเรียน การเรียนรู้จากการใช้ชีวิตประจำวัน รวมตลอดถึงการศึกษาจากแหล่งความรู้ต่างๆ ทั้งในและนอกระบบสถาบันการศึกษา ซึ่งมีน้อยคนนักที่ตระหนักว่าความคิดความเห็นและความเชื่อของตนที่มีต่อเรื่องราวต่างๆ นั้นมักจะมีกรอบคิด หรือทฤษฎีอยู่เบื้องหลังเสมอ ดังนั้นในปรากฏการณ์หนึ่งๆ คนเราจึงมีมุมมองที่แตกต่างกันออกไป เช่นเมื่อมีการตั้งคำถามว่าทำไมคนส่วนใหญ่ในประเทศด้อยพัฒนาประเทศหนึ่งจึงมีฐานะยากจน หากตอบแบบอิงทฤษฎีแบบไม่ต้องโต้แย้งคำถาม คำตอบก็อาจจะแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับหน่วยในการวิเคราะห์ กล่าวคือ กลุ่มที่มองตัวบุคคลเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ก็จะบอกว่า เป็นเพราะคนส่วนใหญ่ที่เกียจ ฝุ่มเฟื่อย มีพฤติกรรมเฉื่อยชา ล้าหลัง ไม่เอื้อต่อการพัฒนา ขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งก็จะบอกว่า เป็นเพราะระบบหรือกลไกการจัดการในสังคมมีปัญหา เช่นนักการเมืองโกงเพราะรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายไม่ดี เศรษฐกิจแย่เพราะผู้นำไม่มีวิสัยทัศน์ ขาดนโยบายและทักษะการจัดการ การแก้ไขปัญหาก็มุ่งไปที่การปรับปรุงปฏิรูประบบต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง ก็จะมองข้ามปัจจัยด้านตัวบุคคลและระบบการจัดการ ไปให้ความสำคัญกับโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เป็นโครงสร้างหลักของสังคมนั้น โดยเห็นว่าสาเหตุหลักของปัญหาความยากจนมาจากโครงสร้างอำนาจที่รวมศูนย์ผูกขาดการเมืองและเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน ส่งผลให้คนส่วนใหญ่ขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรด้านต่างๆ ดังนั้น แม้ว่าจะขยันเก็บออมมากเพียงไหน รายได้ก็ยังไม่พอค่าใช้จ่าย แปลว่าถึงจะทำงานหนักแต่ก็ยังไม่รวยอยู่ดี

ในทางวิชาการเรียกที่มาของชุดคำอธิบายที่แตกต่างกันนี้ว่า ทฤษฎีหรือกรอบแนวคิด ซึ่งหมายความว่า ทฤษฎีที่ต่างกัน คำอธิบายก็ย่อมต่างกัน การให้ความเห็นต่อประเด็นทางสังคมจึงขึ้นอยู่กับเหตุผลและมุมมอง อาศัยบริบท ณ ช่วงเวลานั้นๆ มาพิจารณาประกอบ และเป็นการยากที่จะมีคำตอบแบบสำเร็จรูป ตายตัว

ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อคนมักคิดว่าความเห็นของตนเองถูกและพยายามทำให้คนอื่นคิดแบบเดียวกับตน ส่วนคนที่คิดต่างกลายเป็นคนผิด เพียงลำพังความคิดต่างของคนทั่วไปยังอาจจะจำกัฏงให้ยอมรับในความแตกต่างระหว่างกันได้ แต่เมื่อความคิดต่างถูกยกระดับขึ้นสู่องค์กร สื่อแตกแยกออกเป็นฝ่าย แบ่งค่าย แบ่งสีโดยใช้สื่อที่มีอยู่ในมือตอกย้ำความคิดความเชื่อของฝ่ายตนเพื่อเอาชนะหรือทำลายล้างอีกฝ่ายหนึ่ง กลายเป็นความขัดแย้งที่ฝังรากลึกและสร้างรอยร้าวขึ้นในสังคมไทยมานานนับสิบปีจวบจนถึงปัจจุบัน

กสทช.ชุดที่กำลังหมดวาระนี้ เข้ามาในช่วงสถานการณ์ดังกล่าวนี้พอดี ด้วยบทบาทหน้าที่หนึ่งขององค์กร คือการกำกับผังรายการและเนื้อหารายการ ผู้เขียนซึ่งมองสื่อค่อนข้างจะแตกต่างจากนักสื่อสารมวลชนทั่วไป มองเห็นเป็นความท้าทายทั้งในแง่ของอิทธิพลและผลกระทบของสื่อที่มีต่อสังคม และความยากในการกำกับดูแล สื่อ จึงรับอาสาทำหน้าที่ประธานคณะกรรมการด้านผังรายการและเนื้อหารายการ นับตั้งแต่รับตำแหน่ง มาโดยตลอด ทั้งที่รู้ว่าภารกิจดังกล่าวเป็นงานที่หนักและมีแรงเสียดทานสูง

ภารกิจดังกล่าวนี้เกี่ยวกับการทำหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง (Impartiality) ของสื่อ เนื่องจากข้อมูล ข่าวสารที่สื่อนำเสนอขึ้นมีทั้ง ข้อเท็จจริง (Facts) ความเห็นและความเชื่อ (Opinion and Believe) และแน่นอน มีบางอย่างเป็นความรู้ (knowledge) และบางส่วนที่เป็น ความจริง (Truth) โดยที่ความเห็นและความเชื่อ ต่างๆ อาจได้รับการยอมรับว่าเป็นความรู้ถ้าผ่านกระบวนการพิสูจน์จนเป็นที่ประจักษ์ และอาจกลายเป็น ความจริงเมื่อการพิสูจน์ได้กระทำจนหมดข้อสงสัย แต่สิ่งที่เป็นปัญหาและสร้างภาระให้กับกำกับการดูแลอย่าง กสทช.ก็คือ การที่ผู้ประกอบการสื่อส่วนหนึ่งเชื่อว่าความเห็นและความเชื่อของตนคือความถูกต้อง และเป็น ความเชื่อที่นำไปสู่การเอาชนะคนที่เห็นต่างอีกฝ่ายหนึ่ง ยิ่งไปกว่านั้นก็คือการทึกทักเอาว่าความเห็นความเชื่อ ของตนนั้นคือความจริง แน่แน่นอนว่าความคิดเช่นนี้ย่อมเป็นสิ่งปกติธรรมดาสำหรับสังคมประชาธิปไตยและสังคม ที่มีฐานความรู้ที่ผู้ดู ผู้ฟัง หรือผู้รับสาร สามารถวินิจฉัยแยกแยะและตัดสินใจด้วยตัวเองได้ว่าควรจะเชื่อหรือไม่ เชื่อในข้อมูลใด แต่สำหรับสังคมที่อยู่ในสภาพของความขัดแย้ง แยกแยะและแบ่งเป็นฝักฝ่ายชัดเจน จำเป็น อย่างยิ่งที่องค์กรกำกับดูแลจะต้องใช้องค์ความรู้ทั้งในระดับกว้างและระดับลึก บนพื้นฐานของความเป็นกลาง ความสมดุล เสรีภาพ และผลประโยชน์สาธารณะ ทั้งนี้เพื่อให้สื่อได้ทำหน้าที่สื่อสารมวลชนอย่างแท้จริง และเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาที่ดำรงอยู่

ภายใต้กฎหมายปัจจุบัน กสทช.ทำหน้าที่ในการกำกับดูแลเนื้อหารายการที่เผยแพร่ผ่านสื่อวิทยุและ โทรทัศน์ ไม่ครอบคลุมถึงสื่อสิ่งพิมพ์ หรืออินเทอร์เน็ต แต่เนื้อหาสาระที่สื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์นำเสนอขึ้นมีเป็น จำนวนมากที่เป็นปัญหา จากประสบการณ์ที่ผ่านมาพบว่าเนื้อหาที่ยากที่สุดสำหรับการกำกับดูแล คือเนื้อหา ที่นำเสนอทางด้านการเมืองที่แบ่งออกเป็นฝักฝ่าย เนื่องจากเนื้อหาทางด้านการเมืองเป็นเนื้อหาที่เต็มไปด้วย ความเห็น ด้วยเหตุนี้ ภารกิจในการกำกับดูแลผังรายการและเนื้อหารายการจึงเป็นงานที่มีความละเอียดอ่อน ซับซ้อน ลึกซึ้ง และท้าทาย เกี่ยวพันกับมิติทางสังคมในหลากหลายมิติ ทั้งมิติด้านข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็น

ความเชื่อ ทศนคติ และความรู้ ทั้งยังเกี่ยวพันโดยตรงกับมิติเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความรับผิดชอบ และรวมตลอดถึงประเด็นความมั่นคง

การกำกับดูแลผังรายการและเนื้อหารายการจึงมิใช่เพียงการกำกับด้วยกฎหมาย หรือการทางตำราแล้ว วินิจฉัยข้อร้องเรียนไปตามตัวบทกฎหมายที่เป็นครรลองของการวินิจฉัยข้อพิพาททั่วไป หากแต่ยังต้องอาศัยองค์ความรู้ มุมมอง หลักอ้างอิงและทฤษฎีทางวิชาการมาเป็นกรอบในการทำงานและหลักการพื้นฐานในการวินิจฉัยข้อพิพาท นอกจากนี้ ยังอาศัยการพูดคุยทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างองค์กรกำกับดูแล กับผู้ประกอบการกิจการ หรือผู้ประกอบการวิชาชีพ บทความนี้ จึงมุ่งนำเสนอฐานคิดในการทำงานด้านการกำกับดูแล ประสบการณ์ การปฏิบัติงานที่ผ่านมา ข้อจำกัด และข้อเสนอแนะ โดยนำเสนอทั้งจากมุมมองภายใน ในฐานะผู้กำกับดูแลโดยตรง และมุมมองจากภายนอกที่อาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ด้วยหวังว่าผู้อ่านจะได้มองเห็นภาพรวมของการทำงานในปัจจุบัน และสามารถคาดการณ์ได้ถึงภารกิจในการกำกับดูแลเนื้อหา รายการที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

จากมุมมองสื่อ สู่มุมมองสังคม

คนที่เรียนมาทางด้านสื่อสารมวลชนกระแสหลักมักจะคุ้นเคยกับคำอธิบายว่าด้วยบทบาทของสื่อในเชิงบวก เริ่มต้นจากการมององค์กรสื่อในฐานะกลไกหรือสถาบันทางสังคม ทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งให้สังคมขับเคลื่อนไปได้อย่างสมดุล บทบาทหน้าที่ของสื่อภายใต้แนวคิดนี้ จึงสอนกันต่อๆ มาว่า บทบาทหน้าที่ของสื่อคือการทำหน้าที่ในการรายงานเหตุการณ์ ให้ข้อมูลข่าวสาร ให้ความรู้ ให้ความบันเทิง ก่อให้เกิดการกลมเกลียวในสังคม อีกทั้งยังถือว่าสื่อทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนสังคม และมีความรับผิดชอบต่อสังคมในขณะเดียวกันด้วย ภายใต้ร่มเงาของสำนักคิดค่านิยมนี้ ยังมีการแตกสาแหรกออกไปเป็นทฤษฎีต่างๆ กลายวิชาวิชาสื่อสารมวลชนกระแสหลักที่มีการเรียนการสอนกันในสถาบันการศึกษาทั่วไป

อย่างไรก็ตาม การมองว่าสื่อเป็นผู้มีคุณูปการต่อสังคมดังกล่าวข้างต้น ได้ถูกตั้งคำถามว่า ในความเป็นจริงสื่อทำหน้าที่เป็นเช่นนั้นจริงหรือไม่? เพราะหลายต่อหลายครั้งที่พิสูจน์ให้เห็นว่า สื่อกลับทำสิ่งที่ตรงกันข้าม เช่น สื่อเลือกที่จะไม่รายงานข่าวที่ทำให้องค์กรของตนเสียประโยชน์ หรือสื่อเลือกที่จะขายข่าวเพื่อสร้างกระแสการรับชมจนละเลยผลประโยชน์สาธารณะเพียงเพื่อหวังผลจากเม็ดเงินโฆษณา หรือสื่อเป็นธุรกิจจึงมุ่งที่จะสร้างผลตอบแทนและผลกำไรเป็นสำคัญ นักคิดสายเศรษฐศาสตร์การเมืองยุคแรกๆ จึงมองสื่อในฐานะกลไกของระบบธุรกิจและเครื่องมือของระบบทุน การทำความเข้าใจสื่อของค่านิยมนี้จึงมุ่งทำความเข้าใจกับโครงสร้างการเป็นเจ้าของสื่อเป็นสำคัญ ต่อมาในยุคหลังจึงหันมาให้ความสำคัญกับสื่อในฐานะกลไกหรือเครื่องมือในการผลิตซ้ำทางความคิดและวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) นักทฤษฎีค่านิยมนี้เชื่อว่าสื่อจะถูกใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมความคิดของผู้คนเพื่อให้ยอมรับในระบบการเมืองและเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐที่อยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจที่รวมศูนย์ผูกขาดทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง บทบาทของสื่อในฐานะเครื่องมือการผลิตซ้ำทางความคิดย่อมต้องดำรงเป้าหมายในการค้ำยันโครงสร้างดังกล่าว

หัวใจของเศรษฐศาสตร์การเมืองคือการมองว่าเศรษฐกิจการเมืองมีอิทธิพลส่งผลซึ่งกันและกัน คนที่ได้การเมืองย่อมนำไปสู่การได้เศรษฐกิจ ในทางกลับกันคนที่ได้เศรษฐกิจ ก็ย่อมได้การเมืองตามมา เศรษฐศาสตร์การเมืองจึงเป็นการมองแบบองค์รวม มีความเป็นสหวิทยาการ ดังนั้น การมองสื่อเพียงมิติเดียวจึงเป็นการมองที่ขาดความรอบด้าน เช่นเดียวกันกับการมองปัญหาของประเทศที่มีอาจมองเฉพาะมิติใดมิติหนึ่งแบบแยกส่วน เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ หากแต่จำเป็นต้องมองทุกมิติอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เช่น ปัญหาโครงสร้างอำนาจที่รวมศูนย์ผูกขาดทำให้คนไทยส่วนใหญ่ขาดโอกาสและยากจน กลายเป็นคนส่วนใหญ่ที่อ่อนแอต้องพึ่งพาคนที่กำลังมากกว่าเกิดเป็นระบบอุปถัมภ์ เมื่อระบบการเมืองเปิดให้มีการเลือกตั้ง นายทุนจึงเอาเงินมาซื้อการเมือง และเมื่อเข้าไปเป็นรัฐบาลแล้วก็ย่อมต้องถอนทุนคืนเป็นสิ่งที่คาดหมายได้ ดังนั้น ในทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์การเมืองจึงมองว่า การแก้ปัญหาทางการเมืองให้ต้องแก้ที่เศรษฐกิจ หรือถ้าจะสร้างการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยต้องทำให้เศรษฐกิจกระจายตัว ลดการรวมศูนย์ผูกขาดด้วยมาตรการต่างๆ เช่น การปฏิรูปที่ดิน ปฏิรูปภาษี ออกกฎหมายป้องกันการผูกขาด (Anti-trust Law) คุ้มครองเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน

ในการพิจารณาข้อร้องเรียนต่างของคณะกรรมการด้านผังรายการและเนื้อหารายการ ผู้เขียนได้ใช้กรอบแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นฐานคิดในการทำความเข้าใจสภาพความเป็นจริงของสื่อ ควบคู่กับการทำความเข้าใจแนวคิดและมุมมองของสื่อที่มีต่อประเด็นทางสังคม โดยคำนึงถึง “เสรีภาพในการเสนอข่าวสาร” กับ “ความอยู่รอดของสังคม” โดยรวม ภายใต้การบังคับใช้กฎหมาย ประกาศ หลักเกณฑ์ คำสั่งต่างๆ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง นำมาสร้างเป็นกรอบในการทำงานและเป็นหลักการพื้นฐานในการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางในการวินิจฉัยข้อร้องเรียนแต่ละกรณี ด้วยเหตุนี้ ในช่วงเวลาที่ผ่านมานุกรมการผังและเนื้อหารายการจึงมีท้วงติง ทำความเข้าใจต่อวิธีคิดและมุมมองของสื่อในประเด็นที่เกี่ยวกับความคิดเห็นอยู่บ่อยครั้ง ด้วยการเชิญมาชี้แจงทำความเข้าใจ เพราะเห็นว่าสื่อส่วนใหญ่ก็มองปรากฏการณ์ทางสังคมและปัญหาของประเทศแบบแยกส่วน ซึ่งการมองแบบนี้มีความโน้มเอียงที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งกันค่อนข้างสูง การวิพากษ์วิจารณ์และการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองแบบถือฤทธิคนละค่าย แล้วยังยึดมั่นว่าความเห็นของฝ่ายตนเป็นความถูกต้องย่อมได้รับการคุ้มครองในสิทธิเสรีภาพ จึงเป็นแค่การนำเสนอความจริงเพียงครั้งเดียวที่มีอาจยอมรับได้

การกำกับดูแลเนื้อหารายการ การกิจที่สังคมต้องทำร่วมกัน

ในภาวะการณ์ปัจจุบัน รูปแบบทางการสื่อสารมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในแง่ของเทคโนโลยี กระบวนการ และพฤติกรรมในการเปิดรับข่าวสาร รูปแบบและกระบวนการทำงานของสื่อมวลชนก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย อันเป็นผลจากการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งของเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการสื่อสารหลัก ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยง่าย สะดวก และรวดเร็ว จากข้อมูลในปี 2559 พบว่า คนไทยโดยเฉลี่ยใช้เวลาในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต 45 ชั่วโมง/สัปดาห์ หรือประมาณ 6.4 ชั่วโมง/วัน เป็นการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตเพื่อทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ทั้งเปิดรับข่าวสาร ความบันเทิง เพื่อการติดต่อสื่อสารผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เพื่อสืบค้นรูปภาพ ชมภาพยนตร์ ดูวิดีโอ ฟังเพลง เล่นเกม

และใช้จ่ายซื้อของออนไลน์ ช่องทางในการสื่อสารพัฒนาจากสื่อดั้งเดิมไปสู่ใหม่ ช่องทางการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารจึงเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

แต่ไม่ว่ารูปแบบทางการสื่อสาร และพฤติกรรมในการเปิดรับสารจะเปลี่ยนแปลงไปเช่นใดก็ตาม หัวใจหลักที่สร้างผลกระทบต่อสังคมได้อย่างแท้จริงก็คือเนื้อหา หรือตัวข้อมูลข่าวสาร ดังนั้น การกำกับดูแลที่มุ่งเน้นการให้ความสำคัญเชิงเทคนิคและเทคโนโลยี ก็อาจทำได้เพียงชั่วระยะเวลาเพียงสั้นๆ เนื่องจากเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การกำกับดูแลที่มีความสำคัญอย่างแท้จริงจึงอยู่ที่การกำกับด้านเนื้อหา (Content Regulation) ปัญหาว่าจะกำกับดูแลเนื้อหาสื่ออย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างไร ภายใต้ภาวะที่สื่อมีเป็นจำนวนมาก และมีช่องทางการเผยแพร่ที่ซับซ้อน ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายบางประการ ดังนี้

ประการแรก องค์กรกำกับดูแลจะต้องปรับกระบวนการพัฒนาการทำงานด้วยการใช้องค์ความรู้ที่เป็นสหวิทยาการ หรือความรู้ที่เป็นองค์รวม บุคลากรขององค์กรกำกับดูแลต้องมีความรู้ทั้งระดับกว้างและระดับลึก เพื่อให้สามารถมองปัญหาได้อย่างรอบด้าน วิจัยวิจัยข้อร้องเรียนได้ตรงประเด็น และสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เป็นจริง ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องมีกระบวนการพัฒนาสมรรถนะและความสามารถเชิงวิชาการที่เป็นระบบและต่อเนื่อง

ประการที่สอง การกำกับดูแลผู้ประกอบการหรือผู้รับใบอนุญาตจำเป็นต้องพิจารณาทั้งในมิติทางการเมือง มิติทางเศรษฐกิจ และมิติทางสังคม ผู้มีหน้าที่กำกับดูแลต้องมองเห็นถึงเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ปรากฏอยู่ตรงหน้า กับสิ่งที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง การพิจารณาคุณสมบัติผู้ขอรับใบอนุญาต หรือการวินิจฉัยข้อร้องเรียน จึงไม่อาจพิจารณาเพียงเอกสารที่นำมาแสดง แต่ต้องมีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่อาจต้องใช้กระบวนการสืบค้นข้อมูล การสืบสวน หรือการสัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้อง

ประการที่สาม องค์กรกำกับดูแลจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายที่เป็นจิตอาสาเพื่อช่วยในการติดตามและเฝ้าระวังเนื้อหารายการ ซึ่งภารกิจดังกล่าวนี้สำนักงาน กสทช. ได้ดำเนินการมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว เนื่องจากได้พบข้อจำกัดที่ว่าบุคลากรและทรัพยากรที่สำนักงาน กสทช. มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการตรวจสอบเนื้อหาสื่อที่มีเป็นจำนวนมาก ภารกิจดังกล่าวจึงไม่สามารถที่จะให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งรับผิดชอบเพียงลำพัง จำเป็นต้องร่วมมือกันหลายฝ่าย จึงหวังว่าโครงการดังกล่าวนี้ควรจะดำเนินการอย่างต่อเนื่องในอนาคต

ประการที่สุดท้าย การที่สื่อส่วนใหญ่ตกอยู่ภายใต้ระบบการแสวงหากำไรทางธุรกิจ แต่ขณะเดียวกันสื่อก็ถูกสังคมคาดหวังว่าจะต้องทำเพื่อประโยชน์สาธารณะด้วย ถือเป็นการคาดหวังที่ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง เพราะสื่อต้องคำนึงถึงความปลอดภัยทางธุรกิจเป็นเป้าหมายสำคัญ จึงเห็นว่าถึงเวลาที่สังคมไทยจะต้องพิจารณาว่าผู้รับชม หรือผู้ชมผู้ฟังจะต้องร่วมรับผิดชอบหรือมีภาระในการผลิตสื่อเพื่อสังคม ส่วนรูปแบบและวิธีการควรจะมีหน้าตาเป็นเช่นไร ผู้เขียนมีความหวังว่าประเด็นดังกล่าวนี้จะถูกหยิบยกขึ้นมาพูดคุยในฐานะเป็นประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับการปฏิรูปสื่อที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

